

یازان با و نین خرقان بخشى نین بندامیر
کندىيندن بېرىنچى درجهلى عدليه و كيلى
على كمالى

﴿ خرقان شاعرلىرى ﴾

عزيز والىيفين كىچمىش صاپى لارىندا خرقان محالىنى واندان
اىكى بئويوك شاعر بېرى مصراقانلى اكىر رزاقى وبېرى دەسولودرهلى
عندلىبى تانىتدىردىق ايندى دەخرقاندان نىچە تورك شاعرى معرفەسى
اىدىريك : ۱- مصراقانلى عاصى

ميرزا على آقا بىك (عاصى) تقرىبا ۶۰ يىل بوندان قاباق خرقانىن
مصراقان كندىيندە وفات اشتەمىشدىر . اونون نوھەلىرى جوادى شهرتىنى سىچمىش
لر . شاعرين شعرلىرى نين چوخو الدن گىدىب (۱۳۴۱ زلزلەسىنده) شاعرين
آرادان گىدەن آدلەم منظومەلىرىنندە بېرى "سلطان سنجىر و قره قوش
سۇلچەكى (حکايە، داستان)" و بېرى دە حماسى بېرى شەرايمىش كى، خرقانىن
اىكى بئويوك مصراقان و علیشا ر آدى كندلىرىن اھالىسى نين ملک حدودو
اوستوندە ووروشلارين نظمە گىتىرىپ وبۇ منظومەدە منىم بئويوك با بام
"عليخان بىك" دن بېرى حربى كىمى تعرىف اشتەمىش بورادا شاعرين دىل -
لرده دولاشان و بىزە قدر گلىپ چاتان شعرلىرىن او خويماق :

خوقانىن چلسىان كندى نين قىرمىزىجەلىرى

بوگىچە لشگرى چكى قىرمىزىجە * تۈكۈلۈۋا وستۇمۇز، بى حساب قىرمىزى
يىجە

گوموش چماقلارى بىش مىن غلام ايلان گىلى

بىش اوزمىن آتلۇ گلىپ هەركاپ قىرمىزىجە

تېيك ووروب منه تا بېر قولوم شىكتا ولدو

چوخ عاجزم و قەرىپىلىم جواب قىرمىزىجە

چا تىب رئيس لرى هر اليندە بېرى نىزىزە

من غريبە اىدىب چوخ عتاب قىرمىزىجە

دەدىم، فرييم ورحم ايلەيىن سحرگىشەرم

گلىپ منه اقلىسەن بېرى ئواب قىرمىزىجە

قبول ائيلەمەدى طبل جنگى چالىدىرى

داراشدى يىش اوزونە بى حساب قىرمىزىجە

یوروش‌ها و اسی چالیب لشکره وئریب فرمان
 تلاطمه گتیریب رختخواب قیرمیزیجـه
 بوراخ بوسووزلری "عاـصـی" بونه حکایتـدـیـر
 ولایـتـی اـشـدـه جـكـدـیـر خـاب قـیرـمـیـزـیـجـه
 خـاـبـطـ

کـجـهـدن کـنـچـمـیـشـیدـی بـیـرـ ہـاسـی * خـرـمنـه گـلـدـی بـیـرـ نـفـرـ عـاـصـی
 شـکـلـیـ مـیـمـونـ وـ صـورـتـیـ عـنـترـ * نـصـانـسانـ ،ـ مـثـالـ نـسـنـاـسـیـ
 هـیـکـلـیـ مـارـدـ لـعـینـ کـیـمـیـ * بـنـزـیـرـیـ عـمـرـ عـاـصـهـ سـیـمـاـسـیـ
 کـوـلـشـهـ وـوـرـدـوـ بـیـرـ قـوـشـاـ شـالـاـقـ * قـوـشـقـوـنـونـ(۱) قـیرـیـلـدـیـ قـاتـمـاـسـیـ
 خـرـ کـیـمـیـ عـرـ گـوزـ اـیـلـهـ رـدـیـ * چـوـخـ اـولـوـبـدـوـرـ یـقـینـ کـیـ،ـ آـرـپـاـسـیـ
 دـقـدـیـمـ اـیـ مـرـدـ بـیـ حـیـاـ کـیـمـسـنـ ؟ـ * دـئـدـیـ :ـ منـ قـیـزـ گـلـینـلـرـ آـقـاسـیـ"
 عـقـلـ عـرـضـ اـشـتـدـیـ بـوـدـگـیـلـ اـنـسـانـ * بـوـ اـیـتـیـنـ اـمـوـزـگـهـ دـیـرـ تـمـنـاـسـیـ
 تـوـلـکـوـ دـورـ دـیدـهـ عـقـلـهـ عـرـضـ اـشـلـدـیـ * سـینـگـرـینـدـنـ(۲) کـنـچـیـبـدـیـ جـوـدـاـسـیـ

کـنـدـ دـاـلـکـ

بـبـهـ،ـ گـلـنـهـ بـوـشـهـ گـلـیـبـ بـیـرـ دـاـلـلـکـ * بـیـلـمـنـهـ یـهـ دـوـوـشـاـنـ تـکـ اـفـدـیـبـ دـیـدـیـرـ
 یـوـرـ نـازـیـلـهـ بـیـرـ یـاـغـ دـاـشـیـ(۳) سـانـجـیـبـدـیـ بـیـلـیـنـهـ
 بـیـرـاـ وـلـکـوـجـوـوـاـرـ،ـ اـصـلـیـ اـورـاـقـ،ـ دـسـتـهـسـیـ موـشـتـکـ
 قـلـیـاـنـ کـوـدـوـ،ـ چـوـخـ یـئـگـدـیـ اـوـنـوـنـ قـوـمـقـوـمـاـسـیـنـداـنـ
 یـاـشـلـاـرـ تـلـهـکـهـ،ـ قـیـرـخـ،ـ اـفـدـهـرـ باـشـلـاـرـیـ لـکـ،ـ لـکـ
 بـیـرـقـیـزـ خـیـلـیـقـیـ بـنـدـاـفـلـهـ یـیـبـ قـیـچـیـ یـئـرـیـنـهـ
 جـیـقـقـلـلـادـیـ،ـ بـیـلـمـزـنـهـ دـیـ بـیـغـ وـنـهـ دـیـ بـیـرـجـکـ
 دـیـشـ چـکـمـهـ گـهـ بـیـرـ کـاـزـ وـاـرـیـ،ـ زـوـرـبـاـ وـیـاـخـیـرـلـیـ
 انـگـیـوـیـ باـسـارـ سـیـنـدـیـرـیـ آـفـرـیـوـاـ اوـ سـالـجـکـ
 بـیـرـنـیـشـتـرـیـ وـارـ قـاـزـمـاـ چـاـ دـاـنـ آـفـزـیـ بـیـوـغـوـنـدـوـرـ
 دـوـرـتـرـ قـوـلـوـ،ـ بـیـرـتـرـ،ـ دـاـخـیـ قـوـیـمـاـزـقـاـلـبـیـرـ رـکـ
 دـاـلـلـکـ لـیـکـیـ تـرـکـ اـیـلـهـ یـیـبـ اـیـسـتـهـرـ،ـ اـوـلـاـ دـوـکـتـورـ
 وـالـلاـهـیـ بـوـ بـیـرـنـفـسـدـیـ دـنـیـاـیـهـ گـلـیـبـ تـکـ
 منـ گـنـورـمـهـ مـیـشـ بـیـرـ بـئـلهـ خـرـبـهـلـوـ دـوـنـدـرـ
 بـیـرـ بـئـیـلـهـ مـزوـرـ،ـ بـئـلهـ تـازـیـ،ـ بـئـلهـ دـوـرـلـکـ(۴)

۱- بـنـدـ پـاـلـانـ تـاـرـیـرـدـمـ ۲- تـوـبـوـقـ ۳- بـوـلـوـوـ ۴- بـیـرـ نـوـعـ اـیـتـ

باشین اولا ساچ، سقال ايله بیغ چاتا نافه
"عاصى" باشيوى وئرمەگىش قىرخه بواشقشك
گئجه اوغورلوقدا دوتولان فلانى !

ا ئىشىتىمىش كى، گئنه بوجىجە فلانى دوتوبىلار
اولان زنا دن او بېغىرت زمانى دوتوبىلار
شغال بىشە، ما زندرانى ظلمت شىدە * درخت سىبىدە ما زندرا ان سگانى
دوتوبىلار.

۲- بىندا ميرلى شىخ محمدحسن محترمى

بىندا ميرلى شىخ حسن محترمى منيم وياشىيدلارىميمىن اوشا قلىقىدا
مكتب خانا دا اوستادى ايدى. او بىندا ميردە بىرآدىليم ومحترم ائلدن
اولدوغونا خاطر محترمى، شهرتىن او زونه انتخاب ائدىپ وساوه نىين
آشاغى خرقان كندلى لرىنىن بويىنوندا علمى جەت لردن چوخ منتى اولا
سېلەر. مرحوم شىخ حسن، حاج يعقوب او غلو و حاجى يعقوب داسرمىست
وييا غمورا ولادە سىنندىدىر. محترمى دن اوچ اوغلان: عبدالله، وجەالله و جعفر
آدىيندا، اوچ قىزوبىر كافىھ آدىلى قادىن قالىبىدىر. كافىھ خانم آنا
ظرفىيەن خرقانلى حاج عبدالخالق ذرىيە سىنندىدىرىكى، بوجەتەن اسلام
سردارى چىرىملى مرحوم دوكتور چەران ايلىن نسبتى واردىدىر.

مرحوم شىخ حسن عئومرونون آخر ايلارىنى مزلقا نىن كشگىر آدىلى
كەندىيەن كەنجىزىپ حدودا اىكىرىمى ايل بوندان قاباق اورادا وفات
ائدىپ و دفن اولۇنوبىدور.

مرحوم محترمى دن بىرتعداد فارسى و توركى شعر قالىب كى، انشاء الله
تئزلىكىدە بىركىچىك دىوان فورمۇندا چاپ او لۇناجاق.

مرحوم محترمى بىر "عمى رضا" آدىلى كندىرددە گزەن مزا حىماققا -
لا (چىچى يە) اراجىع بىللە بويوروبىدور :

عمى رضا

بىرچە عمى رضا تا پىيالىب اىككى اششىكى
بىرشاھى، يوخدۇ فايىدەسى جز خىر مىرى
ئىچە خىنا كىسەسى يېغىب خوردا شى دن
بو جزئى ما يە ايله بونقە ائوى يېغىز
آخر، او، يوخ ائۋىن، يېخىلە بىسى، قىيل حىا
بىوقدىر زەمتە، دى گۇرۇم هانسى دوست دۇزەر

ات بى سلماق ا يچون آ دىن عطسا رقويموسان

آخر نهادیر بوگسبادی، ای شخص کم هنر

دورد - بشش تومندی ها می بونون دخل و ما یه سی

خر جین تا پار بو ما یه ده هم دخلييني اشد

آرپا - سامانه بو بیزی محتاج ایله ییب ،

آذوقه میز توکندي بوبيرتاي صيقير اولر

ای وسق اهلینه همه نوع رهتما اولان ،

ای مرشد اکابر وای شیخ خوش سیر

واحدیت عرض بندہ لیکیم سیزلرہ ادیس

شيخ اكيرا بو ظولمه يوخوندور مگر خبر؟

البته محرمانه بونو ايسنه ييب بویور .

سهم شرکت ایستیوهن یا ارشی یسدرا

دۇستلۇق ملاھىزه اىلەيەن بېشىلە ئىمەز

اولم ز رضا رفیقینہ بیرپول دگه ضرر

غیلگیل و زردچوبه، ساری داش و زنجفیل

فویموش دا غا رجیعا او تورو بدورنه فکرا فده ر؟

خوکسونلارى سىسىر با سېنى صاق- صولا ئاتار

اعزین اچاندا سوژ دانیشا ایله رعنر

نوجہ بلا دی، لیک سلامت اندھے حسدا

کر بو، بلای ره ایده، بوندان بشر کنار

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مکتبہ ملی

نوجیب

نندن دمی قرار

پوخ چاره جز، بوخ

بە يەپە غەنەن

هر یئر ده مرد و

شاعری کیشی لمردہ

ارہا اشی ایچن

ن اشی ایچیب

اولدوم قوناق بير نفره حرمت ائتمه يېب
ظاهرده مسلم و ايچى كفار زنگبار
آرها آشى قوناقه دئي هانسى كيشى وئريپ
مهماز وارد هر افوه گراولسا شرطى وار
اي نادرست بىسى بىر قدر اولما تنگ چشم
آخر سنين بوشوملوغووا خلق ده يانار.
گر اولماسا ميسىر اشويىنده بير آيرى زاد
من ده دئىسم بيرى دئىه جكدىر، نه اختىيار؟
اما سنين يىخىلاميش اشويىن جبته خانه دىر
بير زاد دئىيمكى يوخدو، دئىمچونكى هرنهوار
قوتور گئچى اتى يېشىپ از بىز گۈزو شېشىپ
نا زىك لەشىبدى بويىنۇ بوجا زىچىخىپ دامار
بىر فكر اىدىب خدادن او تان بىسى قىيل حيا
بىچارە و فقيرلىر آھى سنى دوتار
ھېچ كيم كۈرۈب دو اون تومنىن نفعى يوزتومن
صبح و مساده قارقىش اىدەر خلق و يالوارار
اي حاكم حقيقى، چىن انتقام حىق -
يا حجت زمانه بويور، چك دئي ذوالفقار
آللاه سنى قسم وئيرىم مىن بير آدىوا
خوش گون بوشخصه وئرمە ايشين ايلە وزار
ائتمە خيال مالدى سنه بىر، وبالدى دير
آيران آشى كى خرجىن اولا بىز نەحسنۇ وار؟
قويماز قاپى آچىق قالاتا مېھماز گلە
ممکن دگىل قوناق گلە الا كى قرضدار
وار بىرعىالى گرچە اونا يوخدور اختىيار
كۈرسە قوناقى گرھەسى، خلوتە قاچار
قارون مثال گر اولا دونيادە ثروتىين
ائتمە خيال نوبت مرگىن يقين چاتار
ائتمەز اشربو سۈزىنە يوخ چون نجا بتىين
تصدىع خلقە وئرمە گىين ساخلا اختىيار
ايلە سكوت "محترمى" ياوە سوپەتەم
 Hernه اولويدو خلقە اىدىب چوغۇ كىمىدار

بند امپوین ان قدیم گدخداسی
 هریا خشی- یا مان با شه گلیر امر خدادیر
 هر بندہ چیخه حکم خدادن او خطایدیر
 معلوم اولور یوخ داخی بیر کیمسده تقصیر
 شیطانه و شرمن درس بوبیر گنده خدادیر!
 پول و قرسن هرا یش نا حق او لا تفزو شر رانجا م
 وا ضمیمی بونخان لعین تخم زنادیر
 هر گنده او لا وارد ائدر فتنه نی بریا
 بو ظولمو خدا رفع افله بیزدن نه بلادیر?
 بو ساوه بلوکاتی نی من هرنه دولاندیم
 بی دین اوزوتک یو خدو بغيراز بو دغا دیر
 کند ایچره او جالدیر سسینی تا او لا ممکن
 قورخار اشیدن بوسسی بیلمز نه صدادیر?
 باشدان آیاغا رقمن ائدر اعضای خبیثی
 دور موش انک آلتیندا مثل جدا دیر
 آغ ساقالن و یوخ خبرین حکم خدادن
 دوشسون بو آ دین خلق آراسیندان نه وبا دیر
 معلوم دگیل بولقبی کیم سن و ترمیش
 اول شخص اوزو سن کیمی ما در بخطایدیر

۳- ورچندلی پناهی

دو قسان ایلدن آرتیق یاشایان ورچندلی سیدنا در موسوی، سید آقا
 موسوی پناهی معروف و آدلی اولان شاعریمیز مرحوم سید علی او غلودور،
 سید آقا تورکی و فارسی و گاهدان داعربی دیللرینده مذهبی و اجتماعی
 شعرلر دیلیب و بشش مین مصرا علی ال یازما دیوان حاضر لایبدیر.
 نصیحت

ای طالب با غ و حشم و ملک و حدیقتِ خوب سال دین اوزون دهرده بوجا ه عمیقه
 بومالی بیغیب سن کی یشعر سن نه ائدر رسن؟
 ییغ ساخلا کی، آ رواد آ پارا اوزگه رفیق
 اور گتما قا واعظ دن اشیت نشجه نصیحت
 و شرهوش ایله گوشون سوزونه نچه دقیق

بخل ائیلمه بیرکیمسه یه دونیا طلب او لما
 بخل ائیلهین انسان یانا جاق نار هریقه
 قدرت وارین احسان اله بیچاره یه گاهی
 احسانین اله اهلینه هم یار شفیقه
 ایتا مه آجیخلانما الین ساخلا جفادن
 تفرز بحر بلا ایچره اوزون افته غریقه
 ارحامه ترحم اله بیچاره یه یار، اول.
 حق راهی قویوب دوشمه گینن اموزگه طریقه
 سائل لری نفی ائیلمه سیندیرمه قلوبین
 بیرونیع رضا سال یولا از راه حقیقه
 هر کسده طلبکارلیقین وار وشه بیلمز
 مهلنت وتر اونا گورمه یه تاعسو مفیقه
 غفلت یوخوسوندا ان اویان و جهله تپیک وور
 دونیا نه دی؟ عقبا ایچی صرف ائیله سلیقه
 بو موعظه نی نظمه گتیرمیشدی " پناهی"
 اندرزدی بنزه تمه بونو، کاه و غلیقه
 قیامت قیام اولور

ای بندeshک قیلمه قیامت قیاما ولور** مجموع آفریده لرعومروتمام اولور
 خلاق عالمی یارا دیبدیره لک افده * باقیا ودم وجودحی لاینام اولور
 بدبخت گئتمه دور، عملیین صالح ایت گینن

آدم فریب خورده** دونیای خام اولور
 اوزنفسینا یله، ائیله همیشه مجادله * اجر عظیم بیل کی سنه مستدام اولور
 مخلوقو خلق اندیبدی خدا امتحان اوچون
 تایا خشی - پیس معین اولا اهتمام اولور

ظالم جهاندا عومر اله مز آشکار دیر
 محشر گلیر، غذاب اولور، انتقام اولور
 حجت گلیر خلایقدن انتقام آلیر ** کفرونفاق طعمه، ضرب حسام اولور
 ظالمی، کفور لری قطع نسل ایدر ** عدل ایله دولدوری شریدین با قوام
 شاہنشه عزیز امام زمانه دیر ** شاهان روزگارا و نونچون غلام اولور
 شیطانی بیندن آپا ریر، هم مظالمی ** دونیا دolar شواب ایله مقضی مرام
 دونیا گوره رصفا و خزاین چیخارا وزه ** رجعت اش در ائمه حقیقت امام اولور

آفاق وانفسه دolar، اوندا محبتى * مخلوقا يشى صفا وعبادت مداما ولور هر دين، وارمبدل اولور دين احمده * اسلام نيك مسلك وهم نيك نام اولور محشر گونو، على سو وئره را عز محبينه * دوشمنا ولان على يه او گون تشنه کام مؤمن گشده رب هشته قوياندا مزارينه * آيا گفوره ن اونون چور ميم عظاما ولور؟ اونلاركى، مضحكه ايلىدى اوليا لرى * آغىز لاريندا اوددا نا ودمده لجا م اولور نارا هلينه اىدەله هميشه عذاب و خشم * اما بهشت اهلى بهشت ده خرام اولور لطف ايلىه بو "بنا هي" يە گرا شيليه نظر * البته نيك خصلت و نيكو كلام اولور

اما حسين گوينگى

بوغم صبر و قرار يم الدن آلسىدى * حسينين گوينگىين ياديمه سالدى نه گوينگ آسمانه اختران تك * تمام اولموشدو اعضاسى مشبك نه گوينگ هر طرفدى پاره - پاره * اگر تعداد اىدهن اولماز شماره نه گوينگ كيم دوتاندا گردنىيندن * حسينين قان آخاردى پىكرييندن نه گوينگ صاحبى اولموش اخاسى * كەمین دوققۇزى يۈزەلى بېرىيا راسى بدن ساشدان اياقه باره - پاره * اىدەردى دوشمن و دوستا نظاره نه گوينگ قيرميزى قان ايلىه الۋا * اونوغارت آپاردى قوم عددوان

٤ - عاصى

عاصى تخلصو تورك شاعر يمير چو خدور، نتجەكى مصراقانلى سيرزا عنى آقا بىگ دە بوتخلصى اوزونه سەجمىشدى، بورادا اصلى الويىرىلى و آجا سا ساكن اولان خوارزمى خانوادە سىيندن وارا مالى منصور لشگر دستگاھىيندا ميرزا و اونوندا تخلصى عاصى اولان شاعر دن كى هلەلىك بوندان آرتىق اونون باره سىينده اطلاعا تىمىز يو خدور نتجە شعر گتىرمىشىك .

مرحوم عاصى آشاغىدا گلەن شعرى مرحوم حاج اكىر خلچ (قدسى) باره سىينده دئىيىدىر، قدسى دە امزو مزلقاندان بېرىپو يوك عارف شاعرو صفى علیشاھىن مريدىلىرىيندن واونون اشىرىلى نىن شرح اىدەنىي ايمىش كى، عزيز "وارلىق" يىن بېرىضايندا قدسى نى دە تائىقتىدىرىمىشىك :

قدسى

نور دوچشم اى معين و سرور قدسى * حضرت عاصى زجان مطهر قدسى معدن حسن و كمال و عقل و بلاغت * منبع عزوجلال مظھر قدسى سحر حلال است ياكە معجزه نطق * درخم تسخیر كرده دفتر قدسى شهره، شعرت ربوده تاج ز شعرا * كلک حريرت گرفته كشور قدسى

بەبەرا زاين مزدە چشم و جان شده روشن ॥ کرد طلوع جمال دلبر قدسی
تربیت عشق بین کە در رحم خاک ॥ طرفه چنان پروریده گوهر قدسی
خە، خە، ازال تویر و خاک و آب و هوایش ॥ تالى شیراز و خلدە خلر قدسی
جلوه، معشوق جان نموده موشچ ॥ صفحە اوراق دل ر زیور قدسی
پاشده سور حسن بطور محسن ॥ ظاهر و لامع ر طور پیکر قدسی
پاکه راعجا ز حسن هادی غایب ॥ یا بود از فیض خاف رهبر قدسی
پاکه زال طاف وجود میر ملک فیض ॥ داور و دادا ر وهم سکندر قدسی
عاصى اوز اربابى منصور لشگر و صفیندە بئله دئییبديز :

سرورا طالع رخشندە يە قربان، قربان گىا ولام من گف بخشندە يە قربان، قربان
مېن دعالرا شىدەرمشا موسحور دزبان ॥ سن شا پىستە وزىيىندە يە قربان، قربان
آقا جان ھم رگ و بندىم چۈزگىن مەكمىدىز
آقا جان ھم رگ و ھم بىندىيە قربان، قربان
ھر شب و روز اول سوم تا مت رعنایە ندا
او بوي وقا مت ولب خندىيە قربان، قربان
بىلدىز اىستەر دىن اولان ھازىم ساقلىو سفرە
محض توشە و ئىرىيم ايندىيە قربان، قربان
ھرنە من آلمىشا م آقا باشىوا آند اپچەرەم
ۋەرىمىش قرضىمە من آندىيە قربان، قربان
غواھشىمىدىز آقا جان ال دوتا سان مقرۇضە
ۋەرىدىكىم توشەلىرى بىندىيە قربان، قربان
بىرخىال اىت كى، بوللىق تومنى بىرگىچە دە
اىتمىش اى آقا جان ... قربان، قربان
دېمىش بوسۇزو بوايىلە خدا شاھدىز
توكىرم ترا او زە آيندەيە قربان، قربان
احتياج شىرى آىدەر تولىك، بوبيردىستاندىز
”عاصى“ دركەھيوم بىندىيە قربان، قربان
سال ماضى دە منه آلتى تومن ال دوت دون
پېشگىش اولدۇ بەا قىندىيە قربان، قربان